

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

مقایسه دانش‌های بومی، سنتی، محلی، داخلی و مدرن در حفاظت از مناطق حمایت شده^۱

ریحانه مرزوقیانی (نویسنده مسئول)

۱- دانشجوی کارشناسی علوم و مهندسی محیط‌زیست، دانشکده منابع طبیعی و محیط‌زیست دانشگاه فردوسی مشهد، reyhanemarzoughiani@yahoo.com

مهدی کلاهی

۲- استادیار، گروه مرتع و آبخیزداری، دانشکده منابع طبیعی و محیط‌زیست، دانشگاه فردوسی مشهد، MahdiKolahi@um.ac.ir

چکیده

درحالی‌که مردم بومی، حدود ۵ درصد مردم جهان را تشکیل می‌دهند، ولی تقریباً از یک‌چهارم سطح زمین استفاده کرده و ۱۱ درصد از جنگل‌ها را مدیریت می‌کنند. در نتیجه، بیش‌ازپیش ضرورت توجه به انواع دانش‌ها و تفکیک و تفاوت قائل‌شدن میان آنها، برای مدیریت مناطق حمایتی محرز می‌گردد. این مقاله با رویکرد تحلیلی، به مقایسه دانش‌های بومی، سنتی، محلی، داخلی و مدرن پرداخته و بیان می‌دارد که این دانش‌ها از نظر روش ایجاد، کاربرد و گسترش، متفاوت هستند. در نهایت، برای اینکه بتوانیم در مدیریت مناطق حمایتی موفق عمل کنیم، نیاز است تا توانایی‌ها و پتانسیل‌های هر دانش را شناخته و در موقعیت مناسب، از آنها در مدیریت مشارکتی و دانش‌بنیان محلی استفاده کنیم.

واژگان کلیدی: ظرفیت‌سازی، توانمندسازی، مدیریت مشارکتی، ارزش‌های محلی، مناطق حفاظت شده

مقدمه

هر چند طبق توافقات کنوانسیون تنوع‌زیستی، سیاست مدیریت اکوسیستم‌های طبیعی بر افزایش اراضی حمایت‌شده تاکید دارد ولی این سرزمین‌ها اغلب منابع کافی برای مدیریت و اجرای مؤثر ندارند، و دانش سنتی ساکنان محلی به رسمیت نشناخته نشده و از اهمیت آن غافل هستند. از طرف دیگر، در خصوص مدیریت اکوسیستم‌ها و بحران‌های محیط‌زیستی، همواره موضوعات فنی، بیشتر موردتوجه واقع شده، ولی مشارکت بالقوه دانش محلی و سنتی، بی‌یا کم اهمیت انگاشته می‌شود و اغلب مطالعات در مورد دانش بومی، کم تعداد و پراکنده است (۶). این موضوع، اهمیت و ضرورت پرداختن به دانش‌های مختلف غیر از دانش مدرن را برجسته می‌سازد.

اولین مرحله جهت بکارگیری دانش‌های مختلف همچون دانش‌های بومی، سنتی، محلی، داخلی و مدرن در مدیریت و حفاظت مناطق حمایت شده، پرداختن به مفهوم واژگان، به‌عنوان یک واحد تفکر یا نمود ذهنی در سطح شناختی، و درک واژگان تا سطح تفکیک و تمایز قائل‌شدن است. واژگان نشان‌دهنده رویدادها و کیفیت آن بوده و هرکدام به تفکیک دارای مفهوم انتزاعی و ذهنی متفاوتی هستند که تنها با تمایز قائل‌شدن، می‌توان نفس هر واژه را درک نموده و به آن در سطح عملی و مدیریتی جامه عمل پوشاند.

¹ Please cite as: Marzoughiani, Reyhane & Kolahi, Mahdi (2023). A Comparison of Indigenous, Traditional, Local, Native, and Modern Knowledge in the Conservation of Protected Areas. The first National Conference on National Parks and Protected Areas, Hakim Sabzevari University, Sabzevar, Iran.

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

با توجه به اهمیت شناخت فلسفی واژگان مختلف، این مقاله در نظر دارد تا سطح شناختی دانش‌های مختلف را با یکدیگر مقایسه کرده و کاربردهای مختلف هر کدام را جهت مدیریت و حفاظت بهینه اکوسیستم‌های طبیعی، زمینه‌سازی کند.

مواد و روش‌ها

این مقاله، با رویکرد تحلیلی، به واکاوی فلسفی و شناختی دانش‌های مختلف از قبیل دانش‌های بومی، سنتی، محلی، داخلی و مدرن در مدیریت و حفاظت مناطق حمایت شده، پرداخته و کاربردهای موضوعی هر کدام را مشخص می‌نماید.

نتایج

دانش سنتی^۱

اغلب این باورهای تاریخی، ریشه در سیستم‌های سنتی دارد که مردم برای درک بیولوژیک محیط اطرافشان از آن استفاده می‌کردند. این سیستم‌ها از طریق مشاهده و تجربه طبیعت در طی هزاران سال به دست آمده و به صورت باورها و افسانه‌های شفاهی، سینه‌به‌سینه منتقل شده و بخشی جدایی‌ناپذیر از هویت فرهنگی و یکپارچگی یک ملت را تشکیل می‌دهد. به صورت کلی، دانش سنتی مجموعه‌ای از دانش، ارزش‌ها، روایات و تجربه تاریخی زیست جوامع به صورت سازگار شده و پایدار با محیط است (۵). این دانش حالتی افسانه‌وار دارد و به صورت شفاهی، منتقل می‌شود. مثلاً می‌گویند وقتی پلنگ دیدیم، سلام کنیم. زیرا اگر چنین شود، پلنگ، «مرد» است و آسیب نمی‌زند.

دانش بومی^۲

در طول تاریخ، مردم بومی از طریق مشاهدات طولانی مدت، پایگاه اطلاعاتی گسترده‌ای از سیستم‌های جاری محیط اطراف خود به دست آورده‌اند. اطلاعات به دست آمده از مشاهده کیفی رابطه انسان با محیط اطراف، و نیز روابط موجودات زنده با یکدیگر، ولی در یک مقیاس جغرافیایی محدود، به شکل دانشی نمایان می‌شود. این دانش به دست آمده از ایده‌ها، اطلاعات، اخبار و مهارت‌های متمایز مردم بومی، طی فرایند آزمون و خطا حاصل شده و به صورت شفاهی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود (۳). اصطلاح «دانش بومی» به طور گسترده‌تر به عنوان دانش محلی تعریف می‌شود که توسط مردم بومی یا دانش محلی منحصر به فرد برای یک فرهنگ یا جامعه مشخص است (۴). می‌توان این دانش را به عنوان سازگار با شرایط خاص محلی - فرهنگی در نظر گرفت.

دانش محلی^۳

دانش محلی، مجموعه منظمی از دانش است که افراد در یک جامعه معین در طول زمان بر اساس نوآوری‌های محلی و با آزمایش به دست آورده‌اند که به سیستم مهارت‌های تطبیقی مردم محلی تبدیل شده است. این دانش، در طول قرن‌ها تحت تأثیر خلاقیت‌ها، آزمایش‌های درونی و تماس با سیستم بیرون بوده، با فرهنگ محلی سازگار و بطن شیوه‌های اجتماعی، نهادها، روابط

¹ Traditional Knowledge

² Indigenous Knowledge

³ Local Knowledge

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

آیین‌های محلی وارد شده، در نتیجه پیوسته در حال تغییر و پویا است (۲). این دانش ممکن است به دانش مدرن مشابه باشد یا از دانش مدرن، آموخته باشد. دانش محلی، ممکن است یک اصطلاح انتخابی باشد ولی جنبه اکولوژیکی مفهوم را منتقل نمی‌کند. بنابراین، دانش محلی ممکن است هنگام مراجعه به دانش اخیر یا دانش غیرستستی، مورد استفاده قرار گیرد.

دانش داخلی^۱

در سراسر جهان، مردمان یک منطقه یا کشور، حتی درحالی‌که دستخوش تحولات اجتماعی بزرگ بودند، جهان‌بینی منحصربه‌فرد خود و سیستم‌های دانش مرتبط را برای هزاران سال حفظ کرده‌اند. به همین دلیل، بسیاری از ارزش‌ها، باورها و عملکردهای اصلی مرتبط با آن جهان‌بینی‌ها باقی‌مانده‌اند و به‌عنوان یکپارچگی تطبیقی شناخته می‌شوند که برای نسل‌های امروزی به‌اندازه نسل‌های گذشته معتبر است. عمق دانش داخلی ریشه در سکونت طولانی در یک مکان خاص و تطبیق و سازگاری آن با شرایط و تغییرات روزگار است (۱). به عبارت دیگر، تاکید دانش داخلی، بیشتر بر مرز و محدوده است.

دانش مدرن^۲

منظور از دانش مدرن یا همان دانش غربی و یا دانش رسمی، دانش مبتنی بر مشاهده، آزمایش، نظریه‌پردازی و آزمون نظریه‌هاست. این دانش، امروزه جولانگاه اصلی جوامع بشری را از آن خود کرده است و دانشی است که دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی به کار می‌گیرند. دانش مدرن، جهانی بوده و مختص به منطقه و فرهنگ خاصی نیست. به طور خلاصه، جدول ۱، مقایسه انواع دانش‌ها، و شکل ۱، ارتباط ساختاری و قرابت این دانش‌ها را نمایش می‌دهند.

جدول ۱. مقایسه انواع دانش‌ها

دانش سنتی	دانش بومی	دانش محلی	دانش داخلی	دانش مدرن
تابع	تابع	تابع/مسلط	مسلط	مسلط
حسی شهودی	از گذشتگان	از گذشتگان و بومی‌سازی شده	بومی‌سازی محلی شده	تحلیلی، آزمایشگاهی
شفاهی	شفاهی	مکتوب	مکتوب	مکتوب
مشاهده و از گذشتگان رسیده	مشاهده و تجربه گذشتگان	تعلیم	تعلیم	تعلیم و تعلم
آزمون و خطا	آزمون و خطا	آزمون و خطا از قبل انجام شده	آزمون و خطا از قبل انجام شده و رسیده و بومی‌سازی شده	بر اساس آزمایشگری و تجمع سنجیده واقعیات
طیف گسترده	محدود به منطقه	محدود به یک منطقه	محدود به نقطه‌ای خاص	جهانی و بدون محدوده
اشاعه و تعمیم				

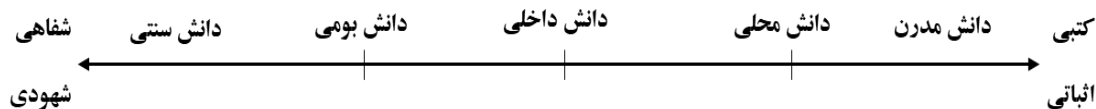
¹ Native Knowledge

² Modern Knowledge

اولین همایش ملی پارک‌های ملی و مناطق تحت حفاظت

شکل ۱. ارتباط ساختاری و قرابت دانش‌ها

بحث

اگرچه انواع دانش‌ها (سنتی، بومی، محلی، داخلی و مدرن)، از نظر شیوه ایجاد، روش‌شناسی، دیدگاه جهانی و روش انتقال و آموزش به نسل بعد متفاوت بوده؛ اما در مقابل هم نبوده؛ بلکه مکمل و تا حدودی در یک راستا هستند. به عبارت دیگر، این دانش‌ها، مکمل یکدیگرند. پس ضروری است تا پژوهش‌های بیشتری در نحوه تلفیق این دانش‌ها انجام شود.

A Comparison of Indigenous, Traditional, Local, Native, and Modern Knowledge in the Conservation of Protected Areas

Reyhane Marzoughiani

B.Sc. of Environmental Sciences, Faculty of Natural Resources and Environment, Ferdowsi University of Mashhad,
reyhanemarzoughiani@yahoo.com

Mahdi Kolahi

Assistant Professor, Faculty of Natural Resources and Environment, Ferdowsi University of Mashhad, MahdiKolahi@um.ac.ir

Abstract

This study examines the diverse types of knowledge and their significance in the management of protected areas. Despite indigenous people comprising about 5% of the global population, they occupy nearly a quarter of the world's lands and oversee 11% of its forests. Therefore, it is imperative to emphasize the different types of knowledge and distinguish between them. Using an analytical approach, this research compares indigenous, traditional, local, native, and modern knowledge, highlighting variations in their creation, application, and dissemination methods. The study concludes that understanding the unique strengths and potential contributions of each knowledge system is essential for successful conservation efforts. Utilizing these various knowledge systems in suitable contexts, alongside collaborative and knowledge-based local management approaches, is crucial for effective conservation.

منابع

1. Barnhardt, R., & Oscar Kawagley, A. (2005). Indigenous knowledge systems and Alaska Native ways of knowing. *Anthropology & education quarterly*, 36(1), 8-23.
2. Bennett, N. J., & Dearden, P. (2014). Why local people do not support conservation: Community perceptions of marine protected area livelihood impacts, governance and management in Thailand. *Marine policy*, 44, 107-116.
3. Berkes, F. (1993). Traditional ecological knowledge in perspective. *Traditional ecological knowledge: Concepts and cases*, 1, 1-9.
4. Gadgil, M., Berkes, F., & Folke, C. (1993). Indigenous knowledge for biodiversity conservation. *Ambio*, 151-156.
5. Mazzocchi, F. (2006). Western science and traditional knowledge: Despite their variations, different forms of knowledge can learn from each other. *EMBO reports*, 7(5), 463-466.
6. Thornton, T. F., & Scheer, A. M. (2012). Collaborative engagement of local and traditional knowledge and science in marine environments: a review. *Ecology and Society*, 17(3).